

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.5.9>

УДК 351:354

К. І. Ровинська,

к. держ. упр., доцент кафедри державознавства, права та європейської інтеграції, Національний університет «Одеська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1334-3112>

М. П. Попов,

к. держ. упр., професор кафедри публічного управління та регіоналістики, Національний університет «Одеська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0204-1810>

РОЛЬ МИТНИХ ІНСТИТУЦІЙ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОКТРИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

K. Rovynska,

PhD in Public Administration, Associate Professor,

Odessa polytechnic national university,

M. Popov,

PhD in Public Administration, Professor,

Odessa polytechnic national university

THE ROLE OF CUSTOMS INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION DOCTRINE OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

У статті проаналізовано поняття митних інституцій, зокрема обґрунтована характеристика інституціональності суб'єктів забезпечення митної безпеки. Досліджено митну безпеку як складову економічної та її значення для реалізації доктрини національної стратегії в умовах гібридної війни проти України. Систематизовано митні інституції за організаційно-інституційний та організаційно-функціональним критерієм, що визначило функціональну структуру митних інституцій, які забезпечує складові національної безпеки.

Проаналізовані та систематизовані завдання митних інституцій відповідно до діючого законодавства України та їх кореляція із національними інтересами, визначеними Законом України «Про національну безпеку України».

На прикладі практичних результатів митної політики України у 2023 р., оприлюднених Міністерством фінансів України, визначена тенденція до відбудови політики трансформації та євроінтеграції митних інституцій для розширення можливостей міжнародної торгівлі та зміцнення безпекових функцій. Обґрунтовано вкрай важливу роль митних інституцій не тільки у забезпеченні економічної та митної безпеки держави, а й усіх інших складових національної безпеки держави (воєнна, державна, зовнішньополітична, інформаційна, екологічна, кібербезпека тощо).

The article analyzes the concept of customs institutions, in particular, a substantiated characterization of the institutionality of subjects of customs security. Customs security as a component of the economy and its importance for the implementation of the doctrine of the national strategy in the conditions of the hydrogen war against Ukraine were studied. Customs institutions were systematized according to organizational-institutional and organizational-functional criteria, which determined the functional structure of customs institutions that provide components of national security.

Analyzed and systematized the tasks of customs institutions in accordance with the current legislation of Ukraine and their correlation with national interests defined

by the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine". Reasonably, one of the main functional purposes of customs institutions in the implementation of the doctrine of national security is the provision of economic security, in particular through customs security. However, the Law of Ukraine "On the National Security of Ukraine" does not define the concepts of "economic security" and "customs security", which, in view of the hybrid war unleashed against Ukraine, is a vulnerable point of the doctrine of national security of the state, because customs barriers, smuggling and economic blockade are among the tools of hybrid warfare.

On the example of the practical results of the customs policy of Ukraine in 2023, published by the Ministry of Finance of Ukraine, the tendency to rebuild the policy of transformation and European integration of customs institutions to expand international trade opportunities and strengthen security functions is determined. The extremely important role of customs institutions is substantiated not only in ensuring the economic and customs security of the state, but also all other components of the state's national security (military, state, foreign policy, information, environmental, cyber security, etc.).

It was determined that a condition for a high level of implementation of customs institutions in the context of the doctrine of national security is coordinated activity, established interaction of subjects authorized to apply measures, means, methods, tools and mechanisms for ensuring customs security defined by law. At the same time, it is important to provide resources (financial, logistical, personnel, informational, etc.) for their activities, which should be necessary and sufficient for them to exercise their powers and adequately respond to threats to customs interests.

Ключові слова: митна безпека, митні органи, національна безпека, інституція, митні інтереси, митна політика.

Keywords: customs security, customs authorities, national security, institution, customs interests, customs policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна геополітична ситуація, наймасштабніша епідеміологічна криза та економічні виклики визначили значні ризики безпеки для багатьох країн, включаючи Україну. Не зважаючи на те, що відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» № 2469-VIII [1], митні органи не належать до інституцій, на які покладено законом повноваження щодо забезпечення національної безпеки України, тим не менш, за своїм адміністративно-правовим статусом митні органи є мілітаризованими і правоохоронними структурами, тобто вони належать до сил забезпечення національної безпеки. Як показує аналіз компетенції митних служб, їхня участь у забезпеченні безпеки з кожним роком збільшується, що зумовлено військовою агресією сусіда, політичними та економічними проблемами, які виникають як усередині держави, так і на міжнародному рівні, та, як наслідок, появою нових загроз і ризиків для розвитку особистості, суспільства й держави.

Україна, перебуваючи майже три роки у правовому режимі воєнного стану, продовжує обраний євроінтеграційний шлях, зокрема у реформуванні інституцій публічного управління та адміністрування. Безпекова компонента функціонування економіки України нині виступає одним із найважливіших факторів її стійкості. Це, насамперед, зумовлено наявністю зовнішніх військових й економічних загроз, а також внутрішніми дисбалансами в економіці. Прямого впливу та загроз у цій ситуації зазнає митна система України. Тому як у теоретичному аспекті, так і на законодавчому рівні, виокремлено поняття «митна безпека». Належне забезпечення митної безпеки на практиці можливе за умови ефективного механізму функціонування та взаємодії усіх митних інституцій. Ключовим завданням у цьому напрямку дослідження, на наш погляд, є визначення ролі митних інституцій у контексті реалізації доктрини національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових працях різних галузей знань вітчизняними та зарубіжними фахівцями велика увага приділялась дослідженню системи забезпечення митної безпеки, а тому на сьогодні існують

досить обширні та ґрунтовні науково-теоретичні доробки, які є підґрунтям цього дослідження. Правові аспекти цієї проблематики розглядалися А.О. Брачуком, О.І. Попівняком, Д.В. Пудриком, О.О. Разумовим, Л. Рябоволом, В.Ю. Хомутином та іншими; економічні – В.С. Альошкіним, В.В. Даценко, М.І. Кулешиною, М.М. Левко, В.П. Мартинюком, О.О. Недобегою, П.В. Пашко, та іншими, аспекти державного управління – О.В. Комаровим та іншими. Проте питання забезпечення митної безпеки не втрачає своєї актуальності, крім того, в доступних наукових працях не повною мірою проаналізовано та визначено роль митних інституцій у реалізації доктрини національної безпеки, зокрема в умовах гібридної війни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідження присвячено науковому і практичному визначенню ролі митних інституцій у контексті реалізації доктрини національної безпеки України, а також обґрунтуванню ознак інституціональності як характеристики публічних органів, які захищають митні інтереси України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гібридна війна проти України засвідчила необхідність змін підходів до формування доктрини національної стратегії, висвітила аспекти державно-суспільного життя, які залишились поза визначення державою як національні інтереси, зокрема митні інтереси.

Так, виходячи зі змісту ст. ст. 1 і 3 Закону України «Про національну безпеку України», можливо виокремити такі складники національної безпеки, як: воєнна, державна, зовнішньополітична, економічна, інформаційна, екологічна, кібербезпека тощо [1]. Про митну безпеку наразі не йдеться, однак як така вона знайшла своє закріплення в Митному кодексі України, згідно із ч. ч. 1, 2 ст. 6 митна безпека – це стан захищеності митних інтересів як національних інтересів України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення митної справи [5].

Отже, у даному дослідженні будемо виходити з того, що митні інституції мають одне з ключових теоретико-прикладних значень для забезпечення національної безпеки країни, частиною якої є митна безпека, в умовах гібридної

війни проти України та загроз зовнішньоекономічного характеру, а тому потребують комплексного підходу та аналізу.

Першочергового осмислення та визнання потребує поняття «митні інституції». Слід відзначити, що на думку Дж. Ролз, під інституцією слід розуміти «певну громадську систему правил, яка визначає посади й пости з їх правами та обов'язками, повноваженнями й привілеями і т. п.» [2, с. 49]. Ці правила точно визначають певні форми дії як дозволені, а інші – як заборонені; а ще вони обумовлюють певні покарання, захисти тощо, на випадок порушень.

Як приклади інституцій чи, в широкому розумінні, соціальних практик можна привести приклад ігор й ритуалів, суди й парламенти, ринки та системи власності. Інституцію можна осмислювати двояко: по-перше, як такий собі абстрактний предмет, тобто як можливу форму поведінки, виражену певною системою правил, і, по-друге, як реалізацію визначених цими правилами дій в думці й поведінці певних осіб у певному часі й місці» [2, с. 49].

Іншими словами інституції – це, по суті, розширений спосіб існування відносин між державою і особою та виконуваних ними функцій. Це також система життєдіяльності суспільства, яка з психологічного боку може бути охарактеризована як переважаюча духовна позиція або ж домінуюче сприйняття способу життя в суспільстві [3].

Засновник інституціоналізму Т. Веблен визначив інститути як «поширений образ думки в тому, що стосується окремих відносин між суспільством і особистістю і окремих виконуваних ними функцій» [4]. Дж. Коммонс характеризує інституції у вузькому значенні, тобто як «систему законів чи природних прав, в межах яких індивіди діють як в'язні» та у широкому – як «колективну дію по контролю, лібералізації та розширенню індивідуальної діяльності» [4]. В даному контексті сутність колективної дії варіюється від неорганізованого звичаю чи традиції до множини організованих поточних відносин, таких як сім'я, корпорація, профспілки, торговельні асоціації, держава.

Отже, митні інституції, відповідно до ст. 544 Митного кодексу України, покликані створювати «сприятливі умови для розвитку зовнішньоекономічної

діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України» [5], що у загальному співпадає з вищезначеними поглядами науковців, які вбачають в них сукупність розгалужених правовідносин, правил та повноважень, в даному випадку щодо захисту митних інтересів.

Варто відмітити, що до завдань митних інституцій віднесено ряд завдань, які корелюють із національними інтересами, визначеними Законом України «Про національну безпеку України» [1]. Так, можливо виокремити три ключових напрямки, які визначатимуть роль митних інституцій у реалізації доктрини національної безпеки держави, а саме: 1) забезпечення економічної безпеки держави; 2) досягнення та забезпечення сталого розвитку; 3) забезпечення економічного суверенітету.

Досліджуючи систему забезпечення митної безпеки, Л. Рябовол зазначає, що комплексним об'єктом такої системи виступають митні інтереси, які є об'єктом загроз і на забезпечення безпеки яких і спрямована відповідна система; суб'єкти є носії митних інтересів і власники цінностей, які підлягають захисту в рамках цієї системи – людина/громадянин, суспільство, держава/регіони; загрози й небезпеки митним інтересам, які формуються як результат суперечностей у різних сферах життя та діяльності суспільства й держави, зокрема в політичній та економічній (зовнішньоекономічній), і охоплюють джерела й носіїв загроз, своєчасне виявлення та повне усунення яких є умовою досягнення митної безпеки як стану захищеності митних інтересів [6].

Таким чином, наявність інституційного характеру суб'єктів митної безпеки визначається багатьма дослідниками через складні правозв'язки та правовідносини людини/суб'єкта правовідносин – держави, що підтверджує системність та кореляцію між собою усіх складових митних інституцій.

Пропонуємо, митні інституції систематизувати за наступними критеріями:

- організаційно-інституційний – це сукупність уповноважених суб'єктів, відповідної до митних завдань організаційно-правової форми, які беруть участь у формуванні та реалізації митної політики. Цей аспект охоплює не лише управлінську та адміністративну діяльність митних органів, але й особливу

сферу суспільних відносин, що виникає у зв'язку з організацією, реалізацією та управлінням державною митною справою.

- організаційно-функціональний – це функції, компетенції та повноваження цих суб'єктів. Цей аспект включає у себе розподіл обов'язків та відповідальності між суб'єктами, які беруть участь у формуванні та реалізації митної політики, а також визначає їхні функціональні обов'язки у виконанні державної митної справи (рис. 1).

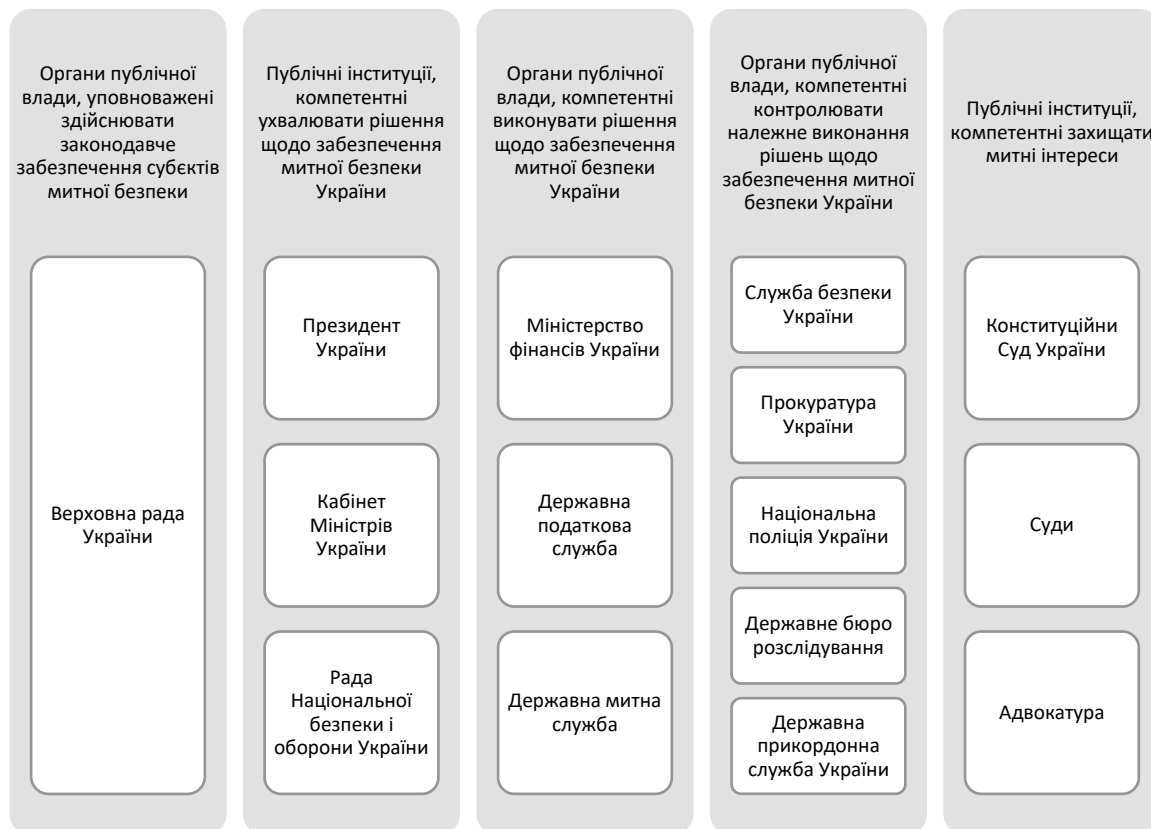

Рис. 1. Функціональна структура митних інституцій в сфері захисту митної безпеки України

**Джерело: розроблено авторами*

Відмітимо, концепція діяльності митних органів базується на контролі й наданні послуг щодо безпосередньої організації зовнішньоекономічної діяльності в частині руху товарів і послуг через митний кордон України, а також й частині фіскалізації зовнішньоекономічної діяльності.

Разом з тим, одним із основних функціональних призначень митних інституцій у реалізації доктрини національної безпеки – це забезпечення

економічної безпеки, зокрема через митну безпеку (рис. 2). У Законі України «Про національну безпеку України» не визначено поняття «економічна безпека» та «митна безпека», що з огляду на розв’язану проти України гібридну війну, на наш погляд, це є вразливим місцем доктрини національної безпеки держави, бо митні бар’єри, контрабанда та економічна блокада належать до інструментів гібридної війни. Одночасно, відсутність у профільному законі визначення економічної безпеки та її складових нівелює принцип цілепокладання у реалізації економічної політики та її складових – податкової, митної, бюджетної й, грошово-кредитної політик.

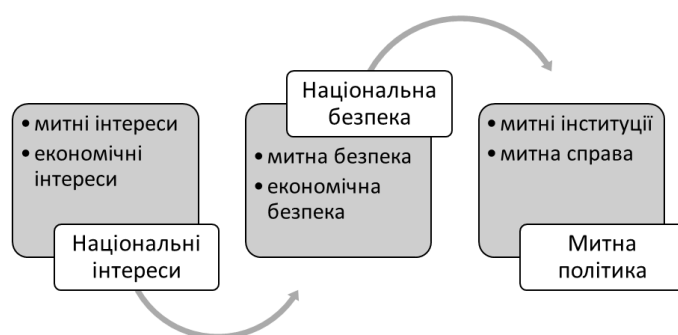

Рис. 2 Місце митної безпеки в доктрині національної безпеки України

**Джерело: розроблено авторами*

Аналіз «Стратегії національної безпеки України: безпека людини – безпека країни», затверджений Указом Президента України № 392/2020 від 14 вересня 2020 р. також не надає визначень понять «економічна безпека» і «митна безпека» та не пропонує заходів досягнення їхніх цілей. Разом з тим, зазначений указ вимагає від Кабінету Міністрів України у шестимісячний термін подати на розгляд Стратегію економічної безпеки України [7], таким чином визнаючи такий вид безпеки на державницькому рівні.

Відповідно до Положення «Про Державну митну службу», основними завдання митних органів України є: 1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної

діяльності, збереження належного балансу між митним контролем та спрощенням законної торгівлі; 2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання і протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил [8].

Окреслені вище повноваження, на наш погляд, слугують одними з ключових інструментів досягнення національних інтересів у межах національної безпеки, які визначено в Законі України «Про національну безпеку України»: 1) державний суверенітет та територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України; 2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення; 3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий і правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами [1].

З огляду на інституціональний характер митних органів, варто враховувати, що у забезпеченні економічної безпеки України, складової якої є митна безпека, беруть участь усі органи державної влади. Так, до компетенції митних органів входять такі питання економічної безпеки України, як боротьба з контрабандою, незаконними валютними операціями, порушенням митних правил, наповнення державного бюджету та здійснення заходів державного регулювання у сфері захисту економічних інтересів держави та учасників зовнішньоекономічної діяльності [10, с. 8]. Головною ж функцією митних органів у галузі забезпечення економічної безпеки держави є вплив на усіх учасників суспільних відносин, який спонукає їх дотримуватись усталених митно-правових норм.

Аналіз ст. 5 Митного кодексу України [5] свідчить, що призначенням митних органів у процесі забезпечення митної безпеки є безпосередньо захист внутрішнього ринку, забезпечення національних митних інтересів, забезпечення

безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, розвиток національної економіки та її інтеграція, наповнення державного бюджету. І реалізуються ці «цілі, принципи, функції, напрями, засоби і механізми діяльності держави» через механізми тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, участь України у митних союзах, зонах вільної торгівлі та міжнародних договорах з митних питань, встановлення порядку переміщення товарів через митний кордон України та здійснення їх митного контролю, законодавство України з питань державної митної справи.

Основні завдання, котрі виконують митні органи України, реалізуючи державну політику у сфері державної митної справи та митної безпеки [10, с. 10]:

1) забезпечення правильного застосування, неухильного дотримання та запобігання порушенню вимог законодавства України з питань державної митної справи; 2) захист національних митних інтересів України; 3) забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань державної митної справи, укладеними в установленому законом порядку; 4) здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, переміщуваних через митний кордон України, вдосконалення форм і методів їх здійснення у межах, встановлених Митним кодексом України; 5) забезпечення стягнення митних платежів; 6) створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України; 7) запобігання та протидія контрабанді та порушенню митних правил; 8) розвиток міжнародного митного співробітництва.

Практичну реалізацію вищезазначених завдань митних інституцій у забезпеченні економічної безпеки можна проаналізувати за основними результатами митної політики у 2023 р., визначеними у огляді Національного інституту стратегічних досліджень поданими профільним міністерством – Міністерством фінансів України [3]:

- «забезпечено імплементацію митного законодавства ЄС;
- за розділом «Митний Союз» Україна отримала найвищий рівень оцінки Європейської Комісії з усіх країн східного партнерства. Це стало однією з

передумов остаточного рішення розпочати переговори щодо членства України в ЄС;

- забезпечено розвиток «митного безвізу» (NCTS): внесено зміни до Митного кодексу для скорочення часу проходження митниці користувачами NCTS та розширення застосування транзитних спрощень; оформлено понад 41 тис. декларацій за процедурою спільного транзиту: успішно завершено 33,6 тис. переміщень з території України та близько 7,6 тис. – в Україну;
- забезпечено стрімке зростання авторизацій підприємств на митні спрощення;
- впроваджено «військовий митний безвіз» – стандарти ЄС та НАТО під час митного декларування військової техніки ЗСУ та партнерів» [3].

Таким чином, вбачається активна відбудова політики трансформації та євроінтеграції митних інституцій для розширення можливостей міжнародної торгівлі та зміцнення безпекових функцій. Вищезазначені практичні результати засвідчують вкрай важливу роль митних інституцій не тільки у забезпеченні економічної та митної безпеки держави, а й усіх інших складових національної безпеки держави (воєнна, державна, зовнішньополітична, інформаційна, екологічна, кібербезпека тощо).

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Місія митних інституцій в системі забезпечення митної безпеки, а у загальному у сфері національної безпеки, є надзвичайно важливою, адже ступінь досягнення мети функціонування усієї системи значною мірою залежить від того, на скільки буде реалізованим потенціал саме цього компоненту. Умовою високого рівня його реалізованості є узгоджена діяльність, налагоджена взаємодія суб'єктів, уповноважених на застосування визначених законом заходів, засобів, методів, інструментів і механізмів забезпечення митної безпеки. Важливим водночас є ресурсне (фінансове, матеріально-технічне, кадрове, інформаційне тощо) забезпечення їхньої діяльності, яке має бути необхідним і достатнім для реалізації ними своїх повноважень, адекватного реагування на загрози митним

інтересам. Так, чисельність і кваліфікація працівників митних органів має відповідати інтенсивності й складності митних завдань, про що нами вже наголошувалось у дослідженні про проходження публічної служби в митних органах [11].

Подальшим питання наукового пошуку має бути визначено вектор реформування митних інституцій з урахуванням загроз гібридної війни в Україні та механізмів їх попередження.

Література

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 09.05.2024).
2. Охрімович О. С. Теорія справедливості Дж. Ролза як єдність політичного і морального самовизначення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. 2001. Вип. 37. С. 49.
3. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (січень – лютий 2024 р.). Київ : Центр екон. і соц. дослідж., 2024. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/2_podatkova-i-mytna-polityka_01-02_2024.pdf (дата звернення: 09.05.2024).
4. Катигрובה О.В. Сутнісна характеристика понять «інститут» та «інституція» в теорії інновацій / Катигрובה О.В. // Сборник научных трудов SWorld. По материалам научно-практической конференции «Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития 2011». Том 14. Экономика. – Одесса: Черноморье, 2011. – С. 95-100 с. (РИНЦ).
5. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI : станом на 13 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 09.05.2024).

6. Рябовол Л. Система забезпечення митної безпеки в Україні. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 58-65. URL: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.1972> (дата звернення: 10.05.2024).
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України; Стратегія від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 05.05.2024).
8. Положення про державну митну службу України : Постанова від 06.03.2019 р. № 227. URL: <https://customs.gov.ua/polozhennia> (дата звернення: 10.05.2024).
9. Деякі питання реалізації концептуальних напрямів реформування системи органів, що реалізують державну митну політику : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 13.05.2020 р. № 569-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2020-r#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
10. Пашко П. В. Митні інтереси та митна безпека. *Митна справа*. 2007. №3 (51). С. 7-14.
11. Ровинська К. Євроінтеграційні виклики кадрового забезпечення публічної служби в митних органах України в умовах війни. *Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека»*. 2024. №4. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2024-4-9842>

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine “About the national security of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (Accessed 09.05.2024).
2. Okhrimovych, O.S. (2001), “J. Rawls' theory of justice as the unity of political and moral self-determination”, *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filosofiia. Politolohiia*, vol. 37, pp. 49.
3. NISS (2024), “Review of tools for supporting financial stability in the conditions of martial law in Ukraine (January - February 2024)”, available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/2_podatkova-i-mytна-polityka_01-02_2024.pdf (Accessed 09.05.2024).

4. Katyhrobova, O.V. (2011), "Essential characteristics of the concepts "institute" and "institution" in the theory of innovations", Sbornyk nauchnykh trudov SWorld. Po materyalam nauchno-praktycheskoj konferentsyy «Nauchnye yssledovanyia y ykh praktycheskoe prymenenye. Sovremennoe sostoianye y puty razvytyia 2011» [Collection of scientific works SWorld. According to the materials of the scientific and practical conference "Scientific research and their practical application. Contemporary state and development paths 2011"], vol. 14, Chernomor'e, Odessa, Ukraine, pp. 95-100.
5. Verkhovna Rada of Ukraine (2011), "Tax Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (Accessed 09.05.2024).
6. Riabovol, L. (2020), "The customs security system in Ukraine", Yurydychnyj visnyk, vol. 4, pp. 58-65. <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.1972>
7. President of Ukraine (2020), Decree "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine"", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (Accessed 05.05.2024).
8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution "Regulations on the State Customs Service of Ukraine", available at: <https://customs.gov.ua/polozhennia> (Accessed 10.05.2024).
9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Resolution "Some issues of implementation of the conceptual directions of reforming the system of bodies implementing the state customs policy", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2020-r#Text> (Accessed 10.05.2024).
10. Pashko. P.V. (2007), "Customs interests and customs security", Mytna sprava, vol. 3 (51), pp. 7-14.
11. Rovyns'ka. K. (2024), "European integration challenges of public service staffing in the customs authorities of Ukraine in wartime conditions", Elektronne naukove vydannia «Publichne administruvannia ta natsional'na bezpeka», vol. 4. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2024-4-9842>

Стаття надійшла до редакції 15.05.2024 р.